

Notes sobre accentuació

Josep Ruaix i Vinyet

En aquest article oferim una sèrie de notes sobre accentuació servint-nos d'exemples recollits a l'atzar i que ens permetran d'insistir sobre casos que ja havíem exposat anteriorment en obres nostres¹, com també apuntar algunes qüestions fins ara inèdites. Dividim aquestes notes en els següents apartats: 1) accentuació incorrecta; 2) accentuació vacil·lant, discutida o variada; 3) altres casos. Acabem amb una conclusió.

1. ACCENTUACIÓ INCORRECTA

Com diem en el nostre manual CC/1, p. 86, hi ha una sèrie de mots que, per influència del castellà o per altres motius, a vegades se senten a pronunciar en desacord amb la forma correcta. En posarem exemples, classificats; els ordenem alfabèticament pel mot afectat, que subratllem i després comentem.

a) Mots que s'han de pronunciar com a aguts:

— «Per exemple, puc mantenir una conversa normal amb l'Aurora mentre som asseguts als balancins del jardí i alhora puc acostar-me a la mare que s'ha arrambat a l'àmpit del brollador» (J. Agut, *Rosa de foc*, p. 108). El mot subratllat és agut o oxíton, *ampit*; l'autor potser l'ha confós amb *àmbit*.

— «uns vint mil·lígrams» (d'un original, abans de ser corregit). Els cultismes de la sèrie terminada en *gram* en català són oxítons: *decígrams*, *centígrams*, *mil·lígrams*; els corresponents castellans i italians també tenen la *a* tònica: cast. *decígramos*, *centígramos*, *mil·lígramos*; it. *decigràmmi*, *centigràmmi*, *milligràmmi*; l'error ve de la confusió amb els cultismes terminats en *grad*, que tenen la *a* àtona: *centígrads*, etc.; o potser també amb els terminats en *metre*: *decímetre*, etc.

b) Mots que s'han de pronunciar com a plans:

— «... el “doble” d'aquell “noi que he anat assassinant de mica en mica”, que es metaformosa, al capdavant de la seva obra, en augur de la Utopia» (pròleg de R. P-B dins X. Benguerel, *Aniversari*, p. 21). El nom subratllat s'ha de pronunciar com a pla o paroxíton, àgure, com testimonien tots els diccionaris catalans de referència, si bé hi ha precedents literaris amb pronúncia oxítona². L'error deu provenir del cast. *augur*, probablement manllevat al francès *augure* (però ja se sap que el francès tendeix a articular prosòdicament els mots com a oxítons, sense tenir en compte la possible vocal e última normalment muda). De fet, en llatí és *augur* (amb la *a* tònica) i en italià *àugure*.

— «joneguer: torero que lídia toros novells de menys de dos anys» (Termcat, *La normalització terminològica...*, p. 318). Primerament hem de dir que el v. *lidíar* és un castellanisme, que s'ha de substituir per *torejar*; segonament, en cas que existís en català, la forma de l'exemple hauria de ser *lidia*, perquè en els verbs terminats en *iar* precedit de consonant (com *canviar*) cal pronunciar sempre amb la *i* tònica les persones 1^a, 2^a i 3ª del singular i 3ª del plural en els tres presents.

— «Necrolàtria és la paraula justa que defineix el conjunt de dogmes que la dreta espanyola repeteix per tal d'establir l'oficialitat del culte a les víctimes» (*Avui*, 7-7-2006, p. 72). Els cultismes terminats en *latria* es pronuncien com a paroxítons: *egolatria*, *idolatria*...

c) Mots que s'han de pronunciar com a esdrúixols:

— «Amb aquestes el meu pare havia emmalaltit: broncopneumonia» (M. Arimany, *Memòria de mi...*, p. 106). El substantiu subratllat és, en català,

1 Heus ací les referències bibliogràfiques més útils: *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 1*, Moià 1994, pp. 97-100; *Català complet / 1*, Barcelona 2012 (3^a ed.) (en sigla, CC/1), pp. 86-88; *Català complet / 2*, Barcelona 2007 (2^a ed.), p. 173; *Nou diccionari auxiliar*, Barcelona 2011 (en sigla, NDA). Afegim-hi altres obres citades en aquest article: *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2007 (2^a ed.) (en sigla, DIEC2); *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, Barcelona 1980-2001 (en sigla, DECLC); *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover-Moll, Palma de Mallorca 1968-1969 (en sigla, DCVB); *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, Barcelona 1966 (4^a ed.) (en sigla, DGLC); *Gran enciclopèdia catalana*, Barcelona 1986-1989 (2^a ed.) (en sigla, GEC). Pel que fa als exemples, en el cos de l'article en citem la font sumàriament.

2 Per exemple: «Però hem après com a paraula bona / la que ens venia d'un estrany augur» (Sagarra, *Poesia/4 (1ª part)*, ed. Garolera, p. 222).

esdrúixol o proparoxíton (*broncopneumònia*), seguint la prosòdia llatina, tal com fan en castellà, en què també accentuen la darrera o, si bé ometen la *p* del segon component: *bronconeumonia*³.

— «Mari, en la vida privada, aconsegueix l'especimen de la dolçor, de l'honestat i de la simplicitat polinèsies» (Sagarra, OC/11, edició Garolera, p. 247). El substantiu subratllat és proparoxíton, tant en català, *espècimen*, com en castellà, *espécimen*, com en italià, *spècimen*, ja que prové del ll. *specimen* amb la *i* breu.

— «Es tracta d'una figura retòrica coneguda tradicionalment com a litote» (d'una gramàtica, abans de ser corregida). L'error es deu a la influència del castellà, que té els termes equivalents *litotes*, forma principal, i *lítótes*, forma secundària; però hi ha unanimitat a fer-lo proparoxíton en català, ja que la *o* del llatí *litotes* és breu; de tota manera, en italià pronuncien *lítóte*⁴.

— «El grup Probitas Pharma, especialitzat en el sector sanitari i farmacèutic, va inaugurar ahir una planta de producció de sèrum intravenós a Parets del Vallès» (*Avui*, 30-9-2003, p. 34). El mot subratllat forma part de la sèrie *Abacus*, *Aequitas*, *Caritas*, *Legalitas*, *Sanitas*, *Securitas*, etc., termes llatins que cal pronunciar com a esdrúixols; en el que segurament és el més usat s'acostuma a posar-hi també accent gràfic: *Càritas*.

— «Al costat de les formes que acabem de citar, hi ha altres formes menys fixades, que Tournier denomina protolèxies. A partir d'un estudi basat en còmics, diferencia les protolèxies (com *zzz* per al so del mosquit) de les *onomatopeies integrades* (com la forma *zum-zum* per a aquest mateix so), les quals solen incorporar una vocal, de manera que s'aproximen més a l'estructura fonètica i sil·làbica de la llengua» (d'una gramàtica, abans de ser corregida).

El component culte *lèxia* és proparoxíton, com veiem en *dislèxia*; per tant, el mot subratllat s'ha d'escriure *protolèxies*.

2. ACCENTUACIÓ VACIL·LANT, DISCUTIDA O VARIADA

Com diem en el nostre manual CC/1, p. 87, hi ha una sèrie de noms amb una pronúncia, pel que fa a la síl·laba tònica (conjuntament, a vegades, amb algun altre element), vacil·lant, discutida o variada. I allí en posem una llarga llista, per ordre alfabètic. Ací, també per ordre alfabètic dels mots afectats (que van subratllats), en posem exemples, que anem comentant:

— «Carta d'Arístes» (Fundació Bíblica Catalana, 2002). Es tracta d'un antropònim teòricament ben transcrit, perquè la *e* del llatí és breu, però que costa de pronunciar; de fet, en castellà i en italià hi articulen tònica la *e*: *Aristeas*, *Aristèa*.

— «... per semblant schola / doncs, l'aureola» (J. Roig, *Espill*, Els Nostres Clàssics, p. 284) // «Hon, per tals fets, vos donà l'aureola / per gualardó del goig que us aconsola» (P. Serafi, *Poesies catalanes*, Els Nostres Clàssics, p. 406) // «Si et vegessis caminar davant del vellut dels arbres, com s'enfosqueixen els arbres per fer-te d'aureola, i quin aire de deessa, de nimfa de jardí, pren la teva figura!» (S. Rusiñol, OC/1, p. 440 i pàssim). El DIEC2 només enregistra *aurèola*, amb la *e* tònica com en llatí i en italià; però la variant *aureola* és defensada per Moll i admesa per Coromines; de fet, ha estat molt usada en la llengua literària, com hem exemplificat breument. El castellà admet *aureola* i *auréola* (com també admet *areola* i *aréola*, cas en què el DIEC2 només admet *arèola*).

— «El cíclop» (Eurípides, *Tragèdies*, traducció de Carles Riba, vol. I, p. 35 i pàssim). Aquest nom mitològic prové del llatí *cyclops* (mot pla, naturalment), si bé a través del cast. *cíclope*, llengua que conservà l'accent sobre la *i* però canviant la terminació del nominatiu llatí per la de l'acusatiu, *cyclope(m)*. De fet, en els diccionaris catalans dels segles xv-xix hi trobem *cíclope* (encara que fins al diccionari Labèrnia [1839] no hi posaven accent gràfic), forma que els

3 Com és sabut, en la transcripció catalana dels mots grecs o llatins que tinguin tres o més síl·labes, si la penúltima vocal del llatí és breu, l'accent passa a la síl·laba anterior, i si és llarga, s'hi manté l'accent tònic. Això és la teoria, que certament s'aplica a la majoria dels mots; però, com en totes les regles, hi ha excepcions, com ja hem vist i veurem en aquest mateix article.

4 I és que en italià a vegades es fixen més en la prosòdia grega que en la llatina, com en aquest cas, en què, essent la *e*, en grec, llarga (anomenada *eta*), això emmena que l'accent tònic caigui en la síl·laba anterior. Un altre cas, d'una paraula italiana ben usual, és *farmacia*, amb la *i* tònica provinent del diftong grec *ei* (els diftongs constitueixen, en grec, síl·labes llargues), mentre que en català i en castellà seguim la prosòdia llatina del nom *pharmacia*, en què s'aplica la coneguda regla: *vocalis ante vocalem corripitur* (una vocal, com aquí la *i*, davant una altra vocal, com aquí la *a*, esdevé àtona i, per tant, accentuem tònicament (i, si cal segons les regles, també gràficament) la primera *a*: cat. *farmàcia*, cast. *farmacia*).

escriptors renaixentistes, com Verdaguer, van catalanitzar en *cíclop* i que després Fabra va mig regularitzar en *ciclop* —és a dir, prenent com a ètim l'esmentat acusatiu llatí, que té la o llarga (provinent d'una omega grega) i, per tant, tònica i no atrevint-se a proposar la forma *cíclops*, que és la que hauria sorgit formant aquest cultisme directament del llatí però que hauria semblat un plural⁵. D'aleshores ençà la forma normativa ha estat *ciclop*; ara bé, bons autors, com Costa i Llobera i C. Riba, continuaren emprant la forma renaixentista *cíclop*, defensada per Coromines en el seu DECLC. El castellà actualment admet *cíclope*, com a variant preferent, i *ciclope*, com a variant secundària; l'italià empra únicament *ciclòpe*, perquè, com en castellà, no li aniria gaire bé una terminació en *ps*. Nosaltres proposem que, en català, s'admeti normativament la variant *cíclop* com a forma preferent, atès el seu prestigi literari, i la variant fabriana *ciclop* com a forma secundària⁶.

— «... cenyida amb el seu cinturó, fragant de cínamom, arrosada de bàlsam / ara que obria la boca i exhalava un alè de cínamom» (Apuleu, *L'ase d'or*, pp. 40-41). El DIEC2 enregistra *cínamom*, d'acord amb l'ètim llatí, que té la *a* breu; però el DCVB i el DECLC enregistren *cinamom*, forma més fàcil de pronunciar; de fet, en castellà és *cinamomo* i en italià *cinnamòmo*.

— «Poblet, Santes Creus i Vallbona entren a la ruta europea del Cister» (*Avui*, 25-5-2001, p. 44). El DIEC2, s.v. *cistercenc*, enregistra *Cister*; també ho fa el DCVB, si bé prefereix la variant *Cistell*; però el DGLC, s.v. *cistercenc*, enregistra *Císter*, coincidint amb el cast. *Císter*, forma defensada per Coromines en el DECLC, on argumenta que *Císter* no és castellanisme sinó accentuació del baix llatí *Cister* (pronunciat amb la *i* tònica).

— «... / quod nec assyrio pharetrata Semiramis orbe, / maesta nec actiaca fecit Cleopatra carina» (Giovenale, *Le satire*, vol. I, Bolonya 1967, p. 30). Heus ací dos hexàmetres llatins en què apareix la pronúncia *Cleopá-tra*, encarats amb una traducció italiana de Guido Vitali en decasíl·labs, on veiem també escandir el mot subratllat com a mot paroxíton: «... / *tanto non feceré la faretrata / Semiramide mai sul trono assiro, / ne Cleopatra dalle navi d'Azio / fatta sì mesta*» // «Qual

mensa trionfante euntuosa / di qualsivoglia successor di Nino, / e qual mai tanto celebre e famosa / di Cleopatra al vincitor latino, / potria a questa esser par, che l'amorosa / fata avea posta innanzi al Paladino?» (Ariosto, *Orlando furioso*, cant VII, versos 145-150) // «... l'altre és Cleopatra luxuriosa» (Dant Alighieri, *Divina comèdia*, trad. d'Andreu Febrer, s. xv, col. Els Nostres Clàssics, vol. I, p. 102). Exemples que abonen la pronúncia d'aquest antropònim com a mot pla, perquè ja es feia en llatí (si bé dominava la pronúncia com a mot esdrúixol) i s'ha fet tradicionalment en català, en castellà i en italià, malgrat que els qui volen aplicar estrictament les normes de transcripció dels noms grecs defensen la forma *Cleòpatra*, mot proparoxíton.

— «Edip rei» (Sòfocles, *Tragèdies*, trad. de C. Riba, vol. I, p. 19 i pàssim). L'antropònim subratllat ve del llatí *Ædipus*, amb la *i* breu, llengua que al seu torn el prengué del grec, on la *i* (anomenada iota) té accent tònic. Entre les llengües romàniques, el francès transcriu aquest terme així: *Ædipe*, amb la *i* tònica, segons la prosòdia d'aquest idioma. Potser imitant el francès, el castellà el transcriu *Edipo*, com també l'italià (ambdós idiomes pronunciant-hi la *i* tònica). El diccionari català Labèrnia enregistra igualment *Edipo*. En català modern aquest antropònim es va adaptar en *Edip*, com es veu en l'exemple que posem, fins que la GEC, seguint el criteri estricte de la transcripció dels mots greco-llatins, enregistra *Èdip*, forma que s'ha considerat normativa (cf. DIEC2, s.v. *edípic*). Vist tot això, nosaltresensem que cal acceptar dues formes: *Edip* com a principal i *Èdip* com a secundària.

— «Oh Guifre, el comte Guifre, mon bon germà, / atura'ls tu i fereix-los, ara si mai!» (Verdaguer, *Canigó*, cant VIII, vv. 7-8) // «Quan Sunyer serà dalt del monestir del castell, aleshores dirà al poble, tal com ho féu el seu avi Guifre el Pilós ...» (J. Santamaria, *Visions de Catalunya (Catalunya Vella - La Muntanya)*, p. 136 i pàssim) // «Tu has vist amb quina ardor, quina fe viva, / bastia el comte Guifre un monestir; / brillar la crossa de l'abat Oliva / de Sant Martí d'Ogassa pel camí» (Joan Colom i Grau, *Sant Amand*, p. 32). Aquests exemples confirmen el que diem en el NDA, pp. 162-163, sobre la preferència de la variant *Guifre* enfront de la variant *Guifré*. Podem afegir-hi exemples més antics, amb

5 Igualment va procedir Fabra amb un altre cultisme que comparteix el segon component amb el mot que ací estudiem. En efecte, del llatí tardà *myops* —al seu torn provinent del grec, amb la o llarga— el castellà va formar el terme *miopo* (enregistrat cap a finals del s. xviii), que després (cap a principis del s. xix) va passar a *miope*. Probablement prenent-lo de la llengua veïna, aquest mot és enregistrat pel Labèrnia com a *miope*, que Fabra va també mig regularitzar en *miop*. L'italià, en canvi, pronuncia *miope*. Podem notar semblantment que en català i en castellà existeix el mot *biceps*, de nombre invariable, terminat en *ps*, mentre que en italià és *bicipite*.

6 Matisem, doncs, amb aquesta nota sobre *cíclop/ciclop*, el que diem en el CC/1, p. 87, i en el NDA, p. 78.

l'antropònim un xic diferent: «Havia un fill, lo dit cavaller Griffa, apellat Griffa Pelós, qui era fort infant» (G. Turell, *Recort*, Els Nostres Clàssics, p. 101) / «Hagué tres fills: lo primer hagué nom Xiffre» (*Ib.*, p. 108).

— «Com Hèlena per als troians...» (Ciceró, *Discursos*, trad. de J. Bellès, FBM, vol. XX, p. 182) / «Em dic Helena» (Eurípides, *Tragèdies*, trad. de C. Riba, vol. III, p. 7 i pàssim). S'ha de distingir entre el nom subratllat com a personatge mitològic i com a nom de dona cristià (el duia, destacadament, la mare de l'emperador romà Constantí el Gran). Els dos exemples aportats corresponen al primer cas, en què teòricament, essent en llatí la segona e breu, l'accent ha de recaure sobre la síl·laba antepenúltima: *Hèlena*. Ara bé, com que l'antropònim cristià s'ha pronunciat tradicionalment en català com a mot pla (i, a més, s'ha escrit generalment sense h inicial: *Elena*, millor que *Helena*⁷) es comprèn que C. Riba emprés l'antropònim clàssic amb l'accentuació del nom cristià; de fet, sona més bé. En castellà solen diferenciar entre *Helena* o *Hélena* (nom mitològic) i *Elena* (nom cristià); en italià normalment escriuen *Elena* i pronuncien *Èlena*, amb alguna excepció (cf. Tibullo, *Elegie*, Bolonya 1963, p. 135: *Elèna*, per necessitat mètrica).

— «Has vist los palaus de Lúxor, / les cavernes d'Elefanta, / l'Himalaia des del peu, / lo Mont Blanc des de l'espatlla ...» (Verdaguer, *Idil·lis i cants místics*, ed. Garolera, p. 202) // «Nostre Montseny no fóra bo per sòcol, / ni el Pirineu altívol per pedrís; / si el vell Mont Blanc pujàs a l'Himalaia, / per un de sos graons fóra petit» (Id., *Al cel*, ed. Garolera, p. 107) // «La part més dramàtica i més forta del film és la travessia de l'Himalaia» (Sagarra, OC/10, ed. Garolera, p. 295) / «... són peixos que estan amb el *pejerrey* en la mateixa relació amb què l'Himalaia pot estar amb el Cerrito de Montevideo» (J. Pla, OC/34, p. 732) // «De l'Himalaia o de les quimbambes, no en tenia la menor idea, que és el que ens passa a tots» (Id., OC/43, p. 668). Aquests exemples literaris confirmen el que diem en el NDA, p. 167, sobre la preferència de la variant *Himalaia*, mot pla, enfront de la variant *Himàlaia*, mot esdrúixol.

— «... a la Somàlia, a la Meca, al Perú, a Katmandú, a Honolulu, a Tumbuctú, a Besalú, a Nova York, a Nova Orléans, a Nova Guinea, a Nova Zelanda» (A. Jané, *Noranta-nou contes*, p. 180). Exemple d'un bon gramàtic que confirma el que diem en el NDA, p. 185,

sobre la preferència de la variant *Katmandú*, mot agut, enfront de la variant *Kâtmandu*, mot esdrúixol.

— «Ve després la punta Moreia i la cala de Manacor, sota la muntanya Puig de Santa Llúcia, que domina totes les d'aquell cantó d'illa» (Verdaguer, *De Tànger a Sant Petersburg*, ed. Garolera, p. 188). La grafia del nom propi subratllat correspon a la pronúncia de Mallorca, equivalent a la pronúncia del mateix nom en castellà, *Lucía*, i en italià, *Lucia*, mentre que en altres llocs del domini lingüístic català es pronuncia com a mot proparoxíton: *Llúcia*.

— «Però si fa un moment superaves la velocitat de les ales de Pegas!» (S. Serrallonga, *Versions de poesia antiga*, p. 144). La forma *Pegas*, amb accent tònic sobre la e, correspon certament a la prosòdia llatina (*Pegasus*, amb la e tònica) i italiana (*Pègaso*), però en català i en castellà la forma tradicional és *Pegàs* i *Pegaso* respectivament, amb l'accent tònic sobre la vocal a.

— «Per forta reressaga vint mil cavalls segueixen, / tots ells fills del Sahara, germans del simoün» (Verdaguer, *Canigó*, cant VII, vv. 81-82) // «¿De treballar voldrien privar-nos a nosaltres, / i estendre llurs sahares a nostre humil verger?» (Id., «Lo Farell», dins *Pàtria*, vv. 91-92) // «Has rebut lo bes de foc / del simoün del Sahara, / el bes de l'aire que gela / la sang dels fills de la Islàndia» (Verdaguer, *Idil·lis i cants místics*, ed. Garolera, p. 201). Aquests exemples confirmen el que diem en el NDA, p. 281, sobre la preferència de la variant *Sahara* (o, per habilitació, *sahara*) enfront de la variant *Sàhara*, almenys des del punt de vista històric i literari, perquè avui, en el llenguatge corrent, potser com a desig de mostrar-se modern, predomina aquesta darrera forma (i, a més, pronunciant-hi la h aspirada). En castellà també coexisteixen les dues variants: *Sáhara* i *Sahara*⁸. En italià s'escriu *Sahara* i es pronuncia *saàra*.

— «Llucià de Samòsata (segle II dC)» (Apuleu, *L'ase d'or*, p. 10). Topònim, actualment *Samsat*, que tradicionalment s'ha pronunciat com a mot paroxíton, *Samosata*, tal com es fa en castellà i en italià; a més, la forma actual d'aquest topònim (amb pèrdua de la vocal o) abona la tonicitat de la penúltima a.

— «... en el fons / ... / que destil·la el metall dels saxofons» (Sagarra, OC/3, ed. Garolera, p. 88) // «...

7 Notem com el topònim *Elna* (al Rosselló), provinent d'aquest nom de dona, s'escriu sense hac inicial. Per a una visió de conjunt sobre això, vegeu el nostre article «La hac etimològica», dins *LLENGUA NACIONAL*, núm. 108 (3r trim. 2019), pp. 36-38.

8 Heus ací un exemple literari de la forma paroxítona: «Es lo más probable que hacia 1940 el europeo buscará sus paisajes favoritos en el Sahara, fecundo en serranías» (J. Ortega y Gasset, *El espectador*, Estella, p. 174).

saxofons i bidets i balancins» (*Ib.*, p. 152) // «Banjo, ocarina, saxofó, bandúrria ...» (*Ib.*, p. 166) // «un saxofon o un banjo» (Sagarra, OC/9, ed. Garolera, p. 49). Exemples que avalen el que diem en el NDA, p. 284, sobre la preferència de la variant oxítona, *saxofon* (la variant reduïda, *saxofó*, creada per analogia, no és admesa normativament), enfront de la variant paroxítona, *saxòfon*, d'aquest substantiu.

— «Més endavant especifica que a *Tessalonica*, amb Pompeu, hi havia uns dos-cents senadors, a més dels dos còsols de l'any. Plutarc es limita a dir que el nombre de prohoms de Roma a *Tessalonica* era tan gran que formaven entorn de Pompeu un senat complet» (Ciceró, *Discursos*, FBM, vol. XX, p. 181). Exemple amb la variant ultracorrecta del topònim subratllat, topònim que tradicionalment s'ha pronunciat com a mot proparoxíton, *Tessalònica*, com en castellà, *Tesalònica*, i en italià, *Tessalònica*. A més, aquesta ciutat actualment s'anomena *Salònica*.

— «... haurà de menjar galeta noruega a l'hora de dinar, com els vikings, i pa anglès amb mantega a l'hora de sopar» (J. Pla, OC/34, p. 232) / «El coronel estava casat amb una pubilla empordanesa mig víkinga que es deia Angelina» (A. Jané, *Norantanou contes*, p. 175) / «Invasió viquinga ... Els viquings són els protagonistes de l'aventura de Guillamon ... el llibre de X.B. *Que Déu salvi els vikings!* (Avui, 18-11-1999, p. xvii). Exemples en què es veu la vacil·lació prosòdica, ortogràfica i morfològica del mot subratllat. El DIEC2 enregistra *víking* com a substantiu i adjectiu invariable. Nosaltres creiem que l'adaptació natural d'aquest estrangerisme és la forma *viqing -a* (amb accent tònic sobre la segona *i*, amb el dígraf *qu* i morfològicament variable), tal com ja feia el diari *Avui* l'any 1999. En castellà tenen *vikingo -ga*, sense regular la grafia del so gutural però sí regulant l'accentuació i la morfologia. En italià fan l'adaptació completa: *vichingo -ga*.

— «*Vladimir* Putin inicia avui la seva primera visita oficial a Espanya» (*Regió 7*, 13-6-2000, p. 28) / «D'acord amb la majoria de pronòstics, el president rus *Vladímir* Putin va nomenar ahir el muftí Akhmed Kadírov, màxima autoritat religiosa de Txetxènia, cap de l'administració establerta pel Kremlin dijous passat» (*Avui*, 13-6-2000, p. 10). Sobre el nom de pila rus subratllat, cal distingir. Si es tracta d'aquest nom aplicat a un personatge d'aquell país i que es vulgui transcriure (de l'alfabet ciríl·lic a l'alfabet llatí) tal com ells el pronuncien, la forma adient és *Vladímir*, mot

paroxíton (igual com s'esdevé amb la denominació homònima d'una ciutat i territori també russos, que la GEC, creiem que erròniament, grafia *Vladimir*); en castellà, en canvi, vacil·len entre *Vladímir*, mot paroxíton, i *Vladimir*, mot oxíton; en italià escriuen *Vladimir* però vacil·len en la seva pronúncia: la més divulgada (d'acord amb la tendència italiana a l'hora d'articular mots estrangers) és *Vlàdimir*, mot proparoxíton, però també hi ha qui recomana (seguint més de prop la forma original russa) *Vladímir*, mot paroxíton, o qui diu *Vladimir* (per analogia amb la forma traduïda/adaptada que veurem tot seguit), mot oxíton. Si es tracta del nom de pila subratllat però traduït o adaptat al català totalment, la forma és *Vladimir*, mot oxíton (malgrat el que diu Coromines en el DECLC, que probablement confon ambdós casos; cf. NDA, p. 330); això també val per als noms de prínceps o altres personatges de la noblesa (que, com és tradició, es tradueixen d'una llengua a una altra; de fet, en la GEC n'hi ha dos casos, si bé referits a prínceps pròpiament ucraïnesos); en castellà ho tradueixen/adapten en *Vladimiro*, amb accent tònic sobre la segona *i*, i en italià també⁹.

3. ALTRES CASOS

Finalment, anotem altres exemples amb casos rars en l'accentuació pel que fa al timbre vocàlic i alguns que es presten a consideracions curioses:

— «Efecte dòmino en el projecte Manresa-riu. Una darrere l'altra, l'Ajuntament comença a tirar a terra les cases velles del carrer d'*Arbonés*» (*Regió 7*, 11-10-2000, p. 6). En el topònim manresà subratllat la *e* es pronuncia tancada, en contra del que es fa, en el català central, amb el nom comú corresponent: *arbonès*.

— «Els notaris, els cirurgians, els *escorxa-ròsses* i els enterramorts ...» (Sagarra, *El perfum dels dies*, ed. Garolera, p. 421). El nom compost subratllat hauria de dur accent obert, a no ser que, seguint les noves normes ortogràfiques, hom ja l'escriu sense accent gràfic.

— «Una sèrie de barques, com si fossin *gòndoles*, permeten el recorregut pel riu subterrani» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 129) / «I a tu ¿qui et salva, oh niu de les nacions iberes, / quan l'arbre d'on penjaves al mar fou submergit?; / ¿qui et serva, jove Espanya, quan lo navili, ont eres / com *gòndola* amarada, s'enfonsa migpartit?» (Verdaguer *L'Atlàntida*,

9 Agraïm la informació facilitada pels nostres amics Sebastià Janeras i Montserrat Puig, coneixedors de la llengua russa.

ed. Garolera). Aquests exemples mostren un cas de canvi normatiu: abans s'escrivía *gòndola* i avui s'escriu *gòndola*, tal com defensava Coromines (cf. DECLC, IV, p. 562); notem l'analogia amb *tómbola*. Semblantment ha passat amb *gòndol/gòndol*. I potser també s'hauria de fer amb *(pell) dòngola*, que nosaltres sempre hem sentit a pronunciar *(pell) dóngola*; Coromines (cf. DECLC, III, p. 184) encara va més enllà, suggerint el canvi a *dongola* (mot pla) o *pell d'Angola*.

— «També es veuen algunes estàtues vivents, però poques. I alguns artistes variats. He vist un xicot que fa anar un *ioiò*, el llença a una altura increïble i no li cau a terra» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 195). El nom subratllat correspon a la forma *io-io* del DIEC2, forma que presenta inconvenients de lectura; personalment, escriuríem *ioiò*, però advertint que la primera *o* es pronuncia clara (sense reduir-la al so de *u*).

— «*lú, iú!* és ara tot posat en clar» (Sòfocles, *Tragèdies*, trad. de C. Riba, vol. I, p. 63). Cas curiós de transcripció d'una interjecció grega, en què cal posar accent gràfic perquè s'articuli com a bisíl·laba i no es confongui amb el nom de pila *lu*, monosil·làbic.

— «La seva dona li deia “Emelian Konstantinovitx”, els fills “paret meu”, i els empleats “*tsa-tsa*” a causa del seu quequeig» (M. Txolokhov, *El Don de plàcides aigües*, p. 126). Sembla que cal llegir *tsa-tsa* com si fos una paraula bisíl·laba plana (amb accent tònic sobre la primera síl·laba), però en casos semblants se sol pronunciar, el mot compost, com a mot agut: *rau-rau, nyeu-nyeu, piu-piu, non-non, bub-bub*, etc.

CONCLUSIÓ

De totes aquestes notes ens limitem a treure'n una sola conclusió, perquè és la que considerem més important: en l'accentuació de mots provinents d'altres llengües no hem de seguir sempre el criteri de l'estricta correspondència a l'original, ans admetre, quan convingui, formes més escaients a la nostra prosòdia, generalment consagrades per l'ús de bons escriptors. No vulguem ser més rigoristes que els parlants d'idiomes tan sans i consolidats com el castellà i l'italià, que fan excepcions a les regles diguem-ne acadèmiques i a vegades accepten diverses variants de pronúncia per a un mateix terme¹⁰.

10 En el nostre article «El toc de queda», publicat en el número anterior de LLENGUA NACIONAL, s'hi han de fer dues correccions: a la p. 32, segona columna, penúltim paràgraf, allà on diu «també es diu *coprifuoco*» ha de dir «també es diu *coprifoco*»; i a la p. 33, segona columna, paràgraf 3), línia 5, allà on diu «genère» ha de dir «gènere».

El plaer de compartir

TRIAS
DES DE 1908

Trias Galetes - Biscuits, S.A.
Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat